

Києво-Святошинський ЦСПР: доповідь на Міжнародній конференції до 22-х роковин Чорнобильської катастрофи

**Практичні аспекти розвитку та реабілітації територій,
забруднених внаслідок аварії на ЧАЕС
(з досвіду роботи Києво-Святошинського ЦСПР).**

*Самойленко К.А., Шпиця Т.В., Ващенко О.С., Слепова О.В.,
Яценко Г.Л.,*

Києво-Святошинський ЦСПР, Україна.

24 квітня 2008 року відбулася Міжнародна науково-практична конференція з вирішення питань соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Організатори заходу – Міністерство праці та соціальної політики України, Національна академія наук України та Академія Медичних наук України. На конференції обговорювались питання соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; медико-соціальні аспекти наслідків аварії на ЧАЕС; соціально-економічні проблеми постраждалих громадян, розвиток і реабілітація забруднених внаслідок аварії територій. Конференцію відвідали директор центру Ксенія Самойленко та інші спеціалісти центру. До конференції було підготовлено доповідь «Практичні аспекти розвитку та реабілітації територій, забруднених внаслідок аварії на ЧАЕС (з досвіду роботи Києво-Святошинського ЦСПР)».

З часу аварії на ЧАЕС минуло 22 роки, але, на жаль, і досі Україна часто асоціюється з Чорнобильською аварією.

Чорнобиль, маючи цілком конкретні економічні, екологічні, соціальні, психологічні аспекти, перетворився в глобальну обставину життя, у символ нашого часу.

Наслідки Чорнобильської катастрофи стали проблемою не лише України, а всієї світової спільноти. Тому у роботі із подолання наслідків аварії на ЧАЕС всі ці роки задіяні міжнародні організації.

Для подолання соціально-психологічних наслідків у

постраждалого населення з 1994 року почали створювати центри реабілітації в рамках міжнародного проекту ООН «ЮНЕСКО – Чорнобиль».

Метою створення центрів соціально-психологічної реабілітації є надання населенню соціально-психологічної підтримки двома шляхами: (а) з одного боку – надання соціально-психологічної допомоги місцевим жителям, евакуйованому населенню, ліквідаторам на індивідуальному та груповому рівні, (б) а з іншого боку, шляхом підвищення можливостей громад щодо розв'язання вищезгаданих проблем та подолання кризи.

Соціально-психологічна програма у першу чергу має на меті подолання суспільної апатії та «синдрому жертви» у населення, що постраждало від наслідків катастрофи. Вона також спрямована на підтримку ініціатив та розвиток особистої відповідальності серед громад, які піддалися впливу аварії.

В Україні центри соціально-психологічної реабілітації було створено в структурі МНС. П'ять таких центрів розташовані у Київській та Житомирській областях – Києво-Святошинський ЦСПР (м. Боярка), Коростенський ЦСПР, Бородянський ЦСПР, Іванківський ЦСПР, Славутицький ЦСПР. Кожен із них унікальний, має свої специфічні напрямки роботи.

Києво-Святошинський центр наймолодший, створений у 2000 році, розташований на території Київської обласної дитячої лікарні (КОДЛ).

Унікальність Києво-Святошинського центру соціально-психологічної реабілітації населення в двох паралельних і в той же час таких різних напрямках роботи – робота на лікарню і робота на громаду.

Розташування центру на території дитячої лікарні полегшує доступ до психологічної допомоги пацієнтам лікарні, а зростаючий запит на психологічні консультації від медичного персоналу лікарні та батьків хворих дітей є індикатором актуальності даної роботи.

Робота на громаду має свою специфіку. Населення територій, що постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС має комплекс стресогенних факторів:

- Проживання на забруднених внаслідок аварії на ЧАЕС територіях,
- Споживання сільськогосподарської продукції, вирощеної на забруднених територіях,

- Відсутність достовірної, доступної розумінню людей, регулярної інформації про стан територій підвищеного радіологічного контролю,
- Високий відсоток (вищий на забруднених територіях порівняно із іншими територіями) захворюваності дітей.

Все це впливає на світогляд, світосприйняття людей, сприяє формуванню «синдрому жертви» – особливої світоглядної позиції, яка проявляється у пасивному безвідповідальному ставленні до свого життя і здоров'я, через перебільшення впливу зовнішніх неконтрольованих людиною факторів (радіації), і применшення ролі власного способу життя.

Метою роботи на громаду є розвиток та реабілітація територій, що постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС, шляхом підвищення соціальної активності населення, пропаганди здорового способу життя, як елементу системи життєвих цінностей.

Серед форм роботи – індивідуальна та групова.

Серед методів групової роботи – проектний і клубний, які виявилися найбільш ефективними у роботі із потерпілими громадами.

Зручність проектного методу полягає у простоті планування заходів, визначенні ефективності та результативності. Проект включає комплекс занять і заходів, об'єднаних однією метою та реалізованих в певний період.

Проектний підхід дозволяє не тільки планувати позитивні соціальні зміни в спільноті, а і об'єктивно оцінювати проведену у цьому напрямку роботу.

Особливої актуальності проектний підхід набуває в тому випадку, коли мова іде про забезпечення сталого розвитку регіонів, спільнот та окремих груп населення.

Актуальними і ефективними виявилися проекти «Активна молодь», «Молодь за Боярку», «Здорове майбутнє», реалізовані спеціалістами центру.

«Активна молодь», «Молодь за Боярку» здійснювалися з метою підвищення соціальної активності молоді, усвідомлення відповідальності за своє місто та долю свого регіону.

Цільовою аудиторією була учнівська молодь міста Боярка та Києво-Святошинського району (місць компактного проживання населення, що постраждало внаслідок Чорнобильської катастрофи – Бузова, Шпитьки, Мила, Дмитрівка, Мироцьке, Горенка, Хмільне, Круглик).

В ході роботи учасники виділяли актуальні проблеми свого населеного пункту та розробляли соціальні проекти по вирішенню цих проблем.

Серед актуальних проблем молоді Боярської громади:

Проблема	%
Специфічні проблеми міста Боярка	53
Спорт і здоров'я	16
Екологія, природа	9
Загальнолюдські цінності, якості	6
Освіта, наука	6
Соціальна сфера	4
Безпека	4

Серед специфічних проблем Боярки виділено:

Проблема	%
Організоване дозвілля	37
Інфраструктура	23
Міста благоустрій	14
Комунальні служби	13
Інше	8
Можливості	6

Робота з реалізації проекту велася у 2 напрямках:

- Активізувати патріотичні почуття молоді, сприяти їх соціальній активності, допомогти учасникам усвідомити відповідальність за власне місто, долю свого регіону та реалізовувати цю відповідальність у конкретних вчинках.
- Допомогти учителям зрозуміти особливість проекту і їх роль у ньому, яка полягала в тому, щоб допомагати учасникам в реалізації їх міні-проектів (за запитом самих учасників), а не ініціювати таку роботу.

Реалізовані в результаті тренінгів соціальні міні-проекти учасників:

▪ Інформаційні компанії:

- агітаційно-інформаційні групи для інформування про небезпеку захворювань, що передається статевим шляхом, та СНІДу,
- шкільна газета про здоровий спосіб життя,
- листівки та шкільна газета для пропагування збереження чистоти в місті;

▪ Компанії з благоустрою територій власної громади:

- очищення території парку та лісу,
- виготовлення та встановлення лавочки та сміттєвих контейнерів біля школи,
- прибирання території біля пам'ятника героям Великої Вітчизняної війни, насадження квітів,
- насадження березової алеї,
- облаштування футбольного майданчику.

Вторинним ефектом даних тренінгів став досвід написання соціальних проектів учасниками, вміння планувати свою роботу і працювати в команді, відпрацювання навичок презентації.

Проект «Здорове майбутнє» реалізований з метою сприяння розвитку спільнот (громад, населення) постраждалих територій шляхом оздоровлення інституту сім'ї, поліпшення репродуктивного здоров'я молоді, а також зниження тривожності щодо впливу радіації на їх здоров'я та здоров'я їх дітей.

Цільова аудиторія – учнівська молодь міста Боярка та Києво-Святошинського району (місць компактного проживання населення, що постраждало внаслідок Чорнобильської катастрофи – Бузова, Шпитьки, Мила, Дмитрівка, Мироцьке, Горенка, Хмільне, Круглик).

В ході проекту учасники отримали адекватну інформацію про вплив радіації на їх здоров'я. А усвідомлення ролі нездорового способу життя (шкідливих звичок, нездорового харчування) та безвідповідальної поведінки (невпорядкованого та раннього статевого життя, абортів), небезпеки від захворювань, що передаються статевим шляхом, та СНІДу для здоров'я учасників та їх майбутніх дітей, – результат роботи учасників. Аналіз якостей партнера з точки зору майбутнього спільного проживання, а також обговорення позитивних та негативних аспектів «пробного шлюбу» допоміг замислитись про важливість свідомого вибору партнера. Спеціально підготовлений комплекс занять сприяв розумінню учасниками своїх батьків, допоміг

усвідомити як вибудовувати стосунки із своїми батьками сьогодні і з своїми дітьми в майбутньому.

Готовий до реалізації проект «Дбаймо про себе» з метою пропаганди здорового способу життя, як елементу системи життєвих цінностей, а саме – активного ставлення до свого життя і здоров'я, усвідомлення зв'язку між своїм здоров'ям та здоров'ям своїх майбутніх дітей.

Результати роботи проектів отримуємо у вигляді проаналізованих анкет зворотного зв'язку. Зміни в світоглядній позиції, усвідомлення учасниками своєї відповідальності за власне життя та здоров'я, за життя свого регіону вважаємо показниками ефективності роботи певного проекту.

Клубний метод роботи ефективний для послідовного опрацювання певних тем із сталою аудиторією. Він зручний у плануванні зустрічей учасників клубу та дає можливість вирішити широкий спектр проблемних питань даної групи.

На сьогодні в Києво-Святошинському ЦСПР працюють:

Дитячий клуб – для дітей від 9 до 13 років, з метою розвитку психічних процесів, особистісного росту учасників, профілактики залежностей.

Підлітковий клуб – для учасників від 14 до 19 років, з метою особистісного росту учасників, профілактики залежностей, обговорення тем, актуальних для молоді, формування свідомої світоглядної позиції.

Спеціально підготовлені заняття допомагають формуванню навичок ефективного спілкування учасників, управління конфліктом та конструктивного вирішення конфліктів, контролю власних емоцій, прийняттого способу їх вираження та розпізнавання емоцій інших людей. На заняттях учасники набувають навичок лідерської поведінки, вміння висловлювати власну думку та проводити презентації, отримують допомогу у реалізації власного творчого потенціалу.

Значний позитивний резонанс в громаді має робота клубів для дорослих.

Клуб «Стати мамою» організований для вагітних жінок і членів їх родин, з метою психологічної підготовки до пологів та батьківства. Зустрічі в клубі відбуваються щотижня. В дружній атмосфері клубу майбутні мами мають змогу поділитися радіщами та неприємностями. Це дає змогу відчувати, що проблема конкретного учасника не унікальна, а притаманна багатьом і допомагає знімати гостроту емоційних переживань. Обговорення

актуальних проблем учасників доповнюється інформацією психолога. Базові теми зустрічей клубу:

- розвиток дитини до народження, її психологічні потреби,
- психологічні аспекти грудного вигодовування та підготовка до нього,
- догляд за дитиною (міфи і реальність),
- страхи перед пологами,
- виховання дитини: коли воно починається,
- масаж та гімнастика: психологічні аспекти,
- партнерські пологи: необхідна підготовка,
- допомога родичів (корисна і шкідлива).

Атмосфера клубу сприяє спілкуванню учасників і за його межами, а це в свою чергу творить так звані групи підтримки для майбутніх батьків.

Клуб «Свідомого батьківства» працює з метою надання психологічної, методичної, педагогічної допомоги молодим батькам та профілактики бездоглядності. Заняття проводяться щотижня в ігровому залі в змішаних групах – батьки з дітьми. Групи об'єднані за віком дітей. Спеціально підібрані іграшки допомагають розвивати невербальний інтелект дітей, їх моторику. А участь батьків в дитячих іграх допомагає налагодити розуміння з дітьми, навчає батьків терпінню, повазі до дитини, сприяє оптимізації взаємодії в системі «дитина – батьки». В теплій атмосфері клубу батьки мають змогу поділитися своїми враженнями, переживаннями з уважною аудиторією; розповісти про проблеми, з якими вони зустрілися і способи їх вирішення та почути думку інших молодих батьків. Психолог спрямовує хід бесіди, коментує поради учасників, надає додаткову інформацію.

Базові теми занять:

- підтримка грудного вигодовування,
- психологічні особливості дітей різного віку,
- формування у дитини навичок самообслуговування,
- розвивальні ігри для дітей різного віку,
- питання виховного впливу батьків та інших членів родини,
- питання трансформації стосунків молодого подружжя в стосунки молодих батьків,

- взаємодія батьків із старшим поколінням (дідусем та бабусяю).

Висновки:

Досвід роботи спеціалістів Києво-Святошинського ЦСПР показав, що проектний та клубний методи роботи особливо ефективні для формування активної життєвої позиції; відповідальності за власну долю та долю свого регіону; включення здорового способу життя в систему життєвих цінностей; формування особистості, активно задіяної у розвитку та реабілітації власного регіону. А робота з молодим населенням громади найбільше сприяє розвитку територій, що постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС. Адже саме молодь творитиме майбутнє цих територій.

Центри реабілітації населення як ефективна модель подолання соціально-психологічних наслідків Чорнобильської катастрофи

- ✘ *З доповіді на Гуманітарному Форумі “Відродження, оновлення і розвиток людини” Оксани ГАРНЕЦЬ, кандидата психологічних наук. Вивченням психологічних наслідків Чорнобильської катастрофи займалася з 1988р. як експерт та керівник окремих програм ЮНЕСКО, Чорнобильської програми ООН та Чорнобильської програми відродження і розвитку ПРООН*

Психологічні наслідки Чорнобильської катастрофи, на жаль, не зникають, а тільки розвиваються. Динаміка цих наслідків свідчить про те, що вони, по-перше, змінюються і поглиблюються, вживлюються в кожную індивідуальну психологію, а по-друге, що особливо важливо, – передаються із покоління в

покоління. Сьогодні підрастає третє покоління постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи. Це діти тих, хто є дітьми постраждалих. І проблема в тому, що ці діти несуть на собі весь тягар психологічних наслідків, що мали їх батьки.

Психологічні наслідки Чорнобиля дуже складні, оскільки вкрай непрості ті феномени, які до них призвели. Це не тільки побоювання конкретних радіоактивних впливів, це сильний стрес, що виник після переселення людей. Статистика свідчить, що так званий синдром жертви, тобто комплекс психологічних наслідків, які мають люди після катастрофи, більш притаманний переселенцям, аніж тим, хто залишився жити у дуже ризикованих умовах. Розрив соціальних зв'язків, зміна соціального статусу та умов проживання призвела до того, що люди опинилися у певній безпомічності, у нерозумінні того, як рухатися далі. Чорнобильська катастрофа дуже не проста. Ми говоримо про неї не як про аварію, а саме як про катастрофу, тому що той спектр наслідків, які ми маємо, фактично зачіпає всі сфери людського життя. Третє покоління постраждалих, на жаль, виявляє певні риси песимізму та соціальної пасивності. Ці молоді люди, які мали б з надією дивитися у майбутнє, насправді з великими труднощами вибудовують свою долю. Вони дуже важко долають притаманні їм чорнобильські стигми, які у них виникли значною мірою через вплив старшого покоління.

Завдяки міжнародним організаціям, насамперед ЮНЕСКО, була створена ефективна комплексна модель надання соціально-психологічної допомоги постраждалим внаслідок Чорнобильської катастрофи. Це 5 центрів соціально-психологічної реабілітації населення, котрі надають індивідуальну та групову психологічну допомогу, а також соціальну допомогу, що передбачає розбудову соціальної структури суспільства. Після того, як певні моделі відпрацьовано, суспільство має визначити, як можна впровадити їх таким чином, щоб дати молодим людям, що вважають себе постраждалими (і є ними), сподівання на розбудову нормального індивідуального і суспільного життя.

Третина постраждалих, що проживають на забруднених територіях, – це діти і підлітки. І це саме той контингент,

котрий потребує найбільшої уваги. Центри реабілітації населення активно і плідно працюють з дітьми, підлітками та молоддю. Більше того, ця система почала розширятися: у невеличких селах створюються осередки, що допомагають постраждалим вийти з кризового стану. Це перші кроки, які потрібно підтримувати і надалі, оскільки найбільший ризик в аспекті психологічного здоров'я української нації – це втратити третє постчорнобильське покоління. Якщо ми не допоможемо молодим людям стати активними, самим планувати життєві перспективи і будувати своє життя, нам годі сподіватися на державу, яка буде процвітати.

Радіаційні ефекти для здоров'я

28-29 серпня 2012 року у м.Києві на базі Національного наукового центру радіаційної медицини відбувся семінар на тему «Радіаційні ефекти для здоров'я». Семінар був організований у рамках проекту «Міжнародна науково-інформаційна мережа з Чорнобильських питань» (ICRIN). Організаторами виступили **Всесвітня організація охорони здоров'я у партнерстві з МНС України та ГУ “Національний науковий центр радіаційної медицини НАМН України”** за участі **Міжнародної Агенції з Атомної Енергії**. Участь у семінарі взяли міжнародні фахівці-експерти в галузі радіаційної екології, медицини та керівники центрів соціально-психологічної реабілітації в Україні, Росії та Білорусі, котрі розглянули тему інформаційного забезпечення подолання екологічних, медичних та соціально-психологічних наслідків Чорнобильської катастрофи.

Директор Києво-Святошинського центру соціально-психологічної

реабілітації Ангеліна Лахтадир розповіла про інформаційну роботу, що провадиться у зоні посиленого радіологічного контролю, поділилася напрацюваннями інформаційно-аналітичної служби Центру. Жвава дискусія розгорнулася навколо питання пошуків нових напрямків роботи Центрів в умовах зменшення рівня забрудненості територій, що постраждали від Чорнобильської катастрофи. У своїх виступах учасники семінару зачіпали теми діяльності центрів соціально-психологічної діяльності загалом, а не тільки інформаційного напрямку.

Про діяльність у рамках проекту ICRIN йшлося у виступах Елізабет Паунович та Жаннат Карр (В03, Женева, Центральний офіс). Своїми напрацюваннями у галузі подолання наслідків Чорнобильської катастрофи поділилися керівники управлінь та міністерств з надзвичайних ситуацій, медичних установ, голови адміністрацій, директори центрів соціально-психологічної реабілітації. Екологічні та медичні наслідки Чорнобильської катастрофи висвітили у своїх доповідях Базика Д.А., Чумак А.А. (ННЦРМ, м.Київ), Кашпаров В.А. (НДІ Сільгопродіології, м.Київ), Мельницька Т.Б. (РФ), Король Н.А. (В03, Україна), Поканевич І. (В003 в Україні), Дмитро БАЗИКА (ННЦРМ) та Антоніна ІЩЕНКО (МНС України).

FOCCUS піддає критиці Голівудський фільм жахів «Щоденники Чорнобиля»

Американська неурядова організація FOCCUS («Friends of Chernobyl Centers U.S. Inc.»), або «Друзі Чорнобильських

центрів у США») піддає жорсткій критиці Голлівудський фільм жахів, дія котрого розгортається у мертвому місті Прип'ять.

На сайті цієї організації можна прочитати, що це жахливо, що у Голлівудському фільмі жахів Чорнобильська трагедія використовується як привід для дешевої сенсації. Тисячі людей загинули і понад 400 000 осіб було евакуйовано зі своїх домівок. І по сьогодні на забрудненій території проживає більше 5 мільйонів чоловік. Жах цієї катастрофи не в уявних мутантах, що сновигають мертвим містом. Реальний жах у тому, що Чорнобильська трагедія продовжує негативно впливати на життя мільйонів людей, які постраждали фізично, емоційно і економічно. Навіть 26 років по тому населення все ще має справу із наслідками катастрофи.

Члени організації FOCCUS наголошують, що неодноразово бували в тих областях України, котрі постраждали від Чорнобильської катастрофи, і добре знають діяльність дуже відданих своїй справі людей, що працюють у Центрах соціально-психологічної реабілітації, що були створені Організацією Об'єднаних Націй з метою допомоги людям реабілітуватися від цієї трагедії і повернутися до нормального життя. Історія наслідків Чорнобильської катастрофи – це не фільм жахів, це – життя реальних героїв, які ліквідовували наслідки катастрофи, і героїв, які докладають всіх зусиль сьогодні, щоб зробити території, що постраждали від аварії на ЧАЕС, найкращими для життя.

Якщо ви все ж таки подивитеся цей фільм, використайте той адреналін, який ви отримуєте від уявних жахів, для того, аби зробити реальні добрі справи і щось змінити в житті тих, хто все ще живе з наслідками Чорнобиля кожен день.

За матеріалами сайту [FOCCUS](#)

P.S. Інформація про фільм на Українському кінопорталі – [анонс](#) (опис, постер, трейлер) та [рецензія](#) Дайни Стевенс, журнал State (Washington Post Company)

Дивіться про нашу діяльність на бразильському телебаченні

У переддень 25-х роковин Чорнобильської катастрофи Києво-Святошинський центр соціально-психологічної реабілітації відвідали телевізійники з одного з провідних телеканалів Бразилії REDE TV (www.redetv.com.br)

Це третій найпотужніший телеканал Бразилії, який найшвидше завоює нову аудиторію. REDE TV – це загальнодоступний канал, котрий здійснює мовлення у відкритому безкоштовному ефірі, по супутниковому телебаченні та через Інтернет.

Директор ЦСПР Ангеліна Лахтадир ознайомила кореспондента Франца Вацека, оператора Олімпіо Сілва та перекладача Пауло Фіно з роботою психологів, соціальних педагогів та працівників. Про соціально-психологічну допомогу докладніше

розповіла заступник з методичної роботи Ганна Яценко.

Бразильські гості мали змогу дізнатися про типові психологічні проблеми постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, відвідати тренінги для підлітків, заняття малечі в ігровій кімнаті та засідання екологічного гуртка.

Крім того, Центр організував інтерв'ю бразильському телебаченню голови організації ліквідаторів Івана Івановича Дерди та вдів тих, хто ціною свого життя долав наслідки Чорнобильської катастрофи.

Телепрограму за відзнятими матеріалами дивіться на бразильському телеканалі [тут](#):